

Beretninger af Johan Paludan:
"Forsøg til beskrivelse over Møen"

Præst i Fanefjord 1788-1821

Fanefjord eller Sønder-sogn, hvis tiende ydende hartkorn er 402 tønnder, 6 skæpper, 1 fdkr., 2 alb., har følgende steder og byer:

1. Præstegården Fanefjord, som i de ældre tider har ligget ved fjorden af samme navn, ligger nu isoleret, i en ende af Vollerup by.
2. Vollerup.
3. Koxeby med mølle og møllehus.
4. Store Damme med en af Frederik Vs skoler.
5. Lille Damme.
6. Grønsund Færgesgård med huse.
7. Tostenæs med mølle, møllehus og en skole.
8. Bredemad.
9. Askeby med en skole.
10. Lerbæk.
11. Hovmarksgårdene.
12. Vindebæk.
13. Hårbølle med en af Frederik Vs skoler.

Fanefjord sogn – Søndre sogn!

Begrænses af Damsholte sogn, Østersøen, Grønsund og Letten og indbefattet 8 landsbyer, nemlig Vollerup, Koxeby, Damme, Tostenæs med Bredemad, Hårbølle, Vindebæk, Askeby og Lerbæk, samt Grønsund Færgesgård, hvortil Malurtholmen hører. Tre af Damme udflyttede gårde benævnes Lille Damme, og 3 andre af Damme, Tostenæs og Hårbølle, der er udflyttede på Hovedgårdstaksten, kaldes Hovmarksgårdene. Sognets tiende ydende hartkorn er: 402 tønnder, 6 skæpper., 1 fdkr., 2 alban. Samtlige selvejere svarer skat af en øde bondegårds jord af Vollerup. Jordbundens beskaffenhed i sognet er følgende: De 4 førstnævnte byer har dels lermuldig, dels muldsandig og sandig jord, Hårbølle dels lerig, dels sandig, Vindebæk stærk lerig og mulig, Askeby og Lerbæk for det meste let og sandmuldig jord. Middeltallet af taksationen i det hele er næsten 15 mod 24. Af tørvemoser findes vel endnu over 50 tøndeland i sognet, men de har her, som de fleste andre steder, lidt betydeligt, såvel ved urigtig fremgangsmåde i at skære tørv, som derved, at vandet utidig bortledes, og tørv, som altså ikke kan fornyes.

Alle sognets byer, undtagen Lerbæk, som ligger under Marienborg, henhøre til og udgør Godset nr. 2, hvis bønder alle er selvejere siden 1769. I sognet er 487 tønnder skov. Deraf hører til hovedgårdstaksten Grønvedskovens såkaldte vestre part, af frit hartkorn skovsk. 3 tønnder, 2 skæppe, 2½ alban og 380 ⁵/₁₄ tøndeland areal, hvori alle godsets bønder har lige andel. Den nordlige halvdel af samme, kaldet Ympenhaven, har ikke et stort træ tilbage, men en frodig og tæt opvækst af bøg. Den øvrige del har kun så store træer, og først ved de senere års fredning nu en omtrent 10-årig opvækst; alt bøg. Da der årlig fældes ca. 80 store træer, ville disse snart få ende. I Vindebæk Slotshave, der er uden hartkorn, 80 ⁹/₁₄ tøndeland skovsk. For Grønvedskov, har ligeledes alle godsets bønder lige anpart. Det er en skøn yngre bøgeskov med nogle gamle ege og navr, fredet siden 1769. Vindebæks trævænge, ung skov af bøg og hassel, ufr. hartkorn

3 fk. 1 alban, 16 tønnder tilhørende Vindebæk by, fredes ikke som det burde. Til Grønsunds Færgegård hører en derved liggende liden kratskov af ask, hassel og deslige på 10 tøndeland. Askeby og et par bønder i Vollerup har noget elle-, aske- og tjørnefang ved byerne.

Adskillige bønder har solgt deres lodder af hovedgårdstaksten, hvorved de ved samme på tabellen anførte 15 huse med jord er opkomne. Disse tilligemed de tre fornævnte Hovmarksgårde, danner ligesom en ny landsby, østlig for Vollerup og Askeby, der rimeligvis endnu vil udvides.

Kirken er beliggende tæt ved den såkaldte Fanefjord, på en bakke i Koxeby Mark, i udkanten af sognet. Den er vel meget gammel, men dog ikke af de ældste kirker; thi bønderne vidste endnu i præsten Olivarius tid 1697 at fortælle om, at deres forfædre havde søgt Horbelev kirke på Falster, og i Herredsbogen meldes, at der til samme tid fandtes en gammel indgrøftet kirkegård i Hårbølle Kohave, tæt ved stranden. Den er næst Stege kirke den største på Møn, 57 alen lang, 28 alen bred, med dobbelte hvælvinger og tre rader stole. Koret er senere tilbygget og benævnes endnu for 180 år siden: Den nye kirke. Den ældste og største klokke har denne indskrift med munkebogstaver: "anno. domini. mcdxllaus, qvi(n)to. beatus. nico. hielp. ihesus. maria. anna. (o)lo(f). ko(g)e*)."

Altartavlen er, som de fleste andre her på landet, fra Christian den 4. tid, triangelformet, med smagløst billedsnittearbejde, og to piller på hver side. På selve tavlen står: Fader vor, og ovenover Biskop Hans Resens og sognepræst H. A. Schyttes navne. Kirken har ligesom de andre på øen, fået en hovedreparation i året 1724. Af Godset nr. 2 tilkommer kirken årlig refusion i stedet for tiende, 12 rbd.

Præstegården beliggende i Vollerup, er meget forbedret ved hr. Johan Paludan og haven ved ham dannet og beplantet med en mængde frugttræer. Førhen fandtes der kun en ellelund og en ussel urtehave. Jorderne, i alt 27 tøndeland til 3 tønnder, 1 fk. 1 alban hartkorn, er meget slet situerede, på 3 forskellige steder, og det halve over $\frac{1}{4}$ mil fra gården. Ingen skov eller tørveskær. I refusion har præsten 12 rbd. Sølv af godset for tiende. Ved kongelig reskript af 30. maj 1781 blev 1. td. 6 skæpper, $\frac{382}{385}$ alban hartkorn, med $18\frac{4}{14}$ tøndeland, en koppelpart på $7\frac{6}{14}$ tøndeland og det såkaldte Skovfogedvænge med Peberhaven, $19\frac{11}{14}$ tøndeland, (som hr. Fibiger, ifølge kontrakt af 24. august 1771, havde købt af Godset nr. 2), udlagt til enkejord, og udskiftet den 24. juli 1805. Hr. Paludan fik kongelig bevilling af 28. december 1813, til derpå at påføre en enebolig, imod at hans enke og uforsørgede døtre må benytte den og jorden. Denne bolig er senere opført efter de i reskriptet fastsatte bestemmelser.

Sognet har 4 skoler.

Dame skole, Hårbølle skole, tidligere rytterskoler, Tostenæs skole og Askeby skole.

Jonna Kjær-Nielsen
2010